

Intervencions de conservació-restauració al poble de Santa Creu de Rodes (el Port de la Selva, Alt Empordà)

David Mallorquí

SIGNINUM Restaura SLU

DADES DE LA INTERVENCIÓ

Municipi

Port de la Selva

Comarca

Alt Empordà

Cronologia

Segles IX - XVIII

Tipus de jaciment

Poble

Dates de la intervenció

Juliol - agost 2020 / desembre 2021 / gener 2022

Tipus d'intervenció

Preventiva

Direcció

David Mallorquí Garcia

Institució promotora

Agència Catalana del Patrimoni Cultural

Durant els mesos de juliol i agost de 2020 i els mesos de desembre de 2021 i gener de 2022 es varen realitzar els treballs de conservació-restauració de les diverses estructures arqueològiques del jaciment de l'antic poble de Santa Creu de Rodes (El Port de la Selva, Alt Empordà). Aquestes intervencions es varen centrar en dues de les zones excavades durant les campanyes arqueològiques de 2019, 2020 i 2021, dirigides per Anna Maria Puig Griessenberger, les quals varen posar al descobert una superfície superior als 1.000 m², amb la presència de cases, carrers i altres espais oberts d'ús públic i també privat. Aquestes intervencions, així com les excavacions arqueològiques, han sigut promogudes per l'Àrea de Jaciments i Monuments de l'Agència Catalana del Patrimoni Cultural, i tenen com objectiu el desenrunament, descobriment i consolidació de noves zones del jaciment on encara no s'hi havia actuat, per a desenvolupar un projecte de condicionament de tot el conjunt.

DESCRIPCIÓ DE LES ESTRUCTURES

Sobre les restes arqueològiques descobertes en el recinte de l'antic poble de Santa Creu de Rodes durant les excavacions realitzades l'any 2019, 2020 i 2021, aquestes s'ubiquen en dues zones diferenciades: una situada a la banda de migdia del poble i l'altra a la banda de tramuntana (Fig. 1).

Respecte la primera zona, excavada l'any 2019, aquesta es troba ubicada a la zona sud-oest del portal de migdia d'entrada al poble, fora de l'antic recinte emmura-

Figura 1. Planta del jaciment, amb la localització de les estructures intervingudes.

llat que defineixen les dues torres portals. Ocupa una superfície de 480 m² i s'hi han descobert vuit sectors, dels quals quatre correspondrien a cases i els altres quatre a carrers o espais oberts d'ús públic. Aquesta zona està limitada al nord per un altre sector de cases, excavat en campanyes anteriors, a l'est pel carrer que la separa d'una illa de cases ja excavades que conformen el barri de migdia de l'església, i a l'oest i al sud per uns espais de circulació.

Quant al sistema constructiu d'aquestes cases, es tracta d'edificis fets enterament en pedra granítica de la zona, lligada amb terra. Les pedres no estan col·locades de forma regular en filades sinó que estan posades en funció de les mides del material disponible, amb pedres més grans als escaires i a les bases, i amb altres més petites a les parts altes i en els juntes, aquestes complementades amb fragments de teules i maons. La fonamentació dels murs està feta damunt la matei-

xa roca del subsol, ja sigui anivellada o per sobre del pendent, la qual pot ser retallada per sota de les parets per tal que quedi més espai hàbil dins l'àmbit. En alguns punts, s'ha detectat com aquesta construcció aixecada damunt el desnivell de roca dona poca estabilitat als murs, causant la seva caiguda total o parcial.

Pel que fa a la segona zona, excavada durant les campanyes de 2020 i 2021, aquesta es troba situada al nord de l'església, amb una superfície de 800 m² on s'hi han descobert 12 sectors, vuit dels quals corresponen a quatre grans cases, una d'elles de grans dimensions (400 m²), i els altres quatre són carrers o espais oberts d'ús públic. Aquesta nova illa queda encaixada entre el portal nord d'accés al poble i el carrer que menava cap a la plaça a l'oest; amb un altre carrer al nord, que separa les cases d'un barri extramurs encara no estudiat; per un espai de camps i horts a l'est; i per l'església i la plaça al sud.

Respecte les construccions descobertes, aquestes majoritàriament estan també aixecades amb murs construïts amb pedra de la zona lligada amb terra. Es pot observar l'existència de paraments més acurats i sòlids en unes parts, i de menor qualitat en altres. Normalment els murs de façana són de major amplada, entre 80 i 90 cm, mentre que els interiors ronden els 60/70 cm. Tots ells es fonamenten sobre la roca, sense cap basament diferenciat, excepte quan aquesta ha estat retallada per a assolir una cota regular de paviment a l'interior dels àmbits. Pel que fa als revestiments, en general aquests no s'han conservat els quals probablement haurien estat fets amb terra; tot i així en una de les cases excavades s'ha descobert les restes d'un revestiment de morter de calç que cobreix bona part de la superfície interior d'un mur de tancament.

En darrer terme, en alguns sectors han aparegut arrencaments d'arcades construïts, a diferència de la resta, amb pedres lligades amb morter de calç i sorra. Aquestes arcades haurien proporcionat la coberta d'aquests sectors, propiciant-los un segon pis, al qual s'hi accedia a través d'escales.

OBJECTIUS I CRITERIS GENERALS DE LA INTERVENCIÓ

Les intervencions de conservació-restauració realitzades en els anys 2020 i 2021/2022 es varen centrar en les estructures aparegudes en les dues zones descrites anteriorment, concretament en les que presentaven un pitjor estat de conservació, amb perill d'enrunament. Els criteris generals que varen regir les intervencions es basaven en l'estricta conservació dels elements originals, respectant al màxim els seus materials i sistemes constructius, per donar-ne una lectura fidel i garantir alhora la seva preservació (Fig. 2).

INTERVENCIÓ DE CONSERVACIÓ-RESTAURACIÓ

Neteja i sanejament

Al tractar-se majoritàriament d'estructures de pedra i terra, amb presència quasi nul·la de morters de calç, va ser necessari assegurar els coronaments i àrees més exposades de tots els murs i elements excavats per garantir-ne la seva perdurabilitat enfront les inclemències meteorològiques. Per aquesta raó, es va procedir primerament a l'eliminació i retirada de tota la terra present en el coronament de cada mur o element intervingut. Per a la retirada d'aquesta terra es va procedir de manera ordenada i exhaustiva, extraient tota la terra existent en cada forat, junta o cavitat, i netejant l'àrea afectada, aixecant quan convenia alguna de les pedres i tornant-la a col·locar. Aquest procediment va permetre també l'extracció i eliminació de plantes inferiors i les seves arrels, presents a l'interior de les estruc-

Figura 2. Vista general del sector de migdia, després de la darrera intervenció.

tures intervingudes, responsables de l'alteració de part de les restes excavades.

Consolidació de murs i estructures

Fruit de l'actuació de neteja anterior, es varen fer més visibles les diverses alteracions (manca d'estabilitat en els coronaments, pèrdua de verticalitat, bombaments, esllavissades, desprendiments, etc.) que afectaven la conservació de la gran majoria de murs i estructures. Així, per a la consolidació de tots aquests murs i estructures es va aplicar un morter de calç de nova confecció però d'aspecte similar en quant a color i granulometria al material lligant original. D'aquesta manera, es va anar col·locant de forma ordenada les pedres originals en el seu lloc corresponent i alhora es varen anar afegint noves pedres allà on se n'havien perdut, deixant lligats els coronaments i paraments intervinguts i retornant així l'estabilitat a les estructures originals. Les pedres emprades eren de recuperació del propi jaciment, aplegades durant les darreres excavacions, les quals es varen seleccionar d'acord amb les dimensions i formes de la pedra de fàbrica de les estructures a intervenir.

Per a la confecció del morter es va utilitzar una mescla de calç hidràulica natural NHL 3'5 i sorra gruixuda, en proporció 1:4. Per a facilitar la integració cromàtica dins el conjunt, tots els morters que restaven visibles es varen tenyir i manipular volgudament per donar l'aparença de terra, talment com en les estructures originals.

Reintegració volumètrica / reconstrucció

En bona part de les estructures consolidades, va caldre realitzar actuacions de reintegració/reconstrucció parcials en àrees perdudes dels seus coronaments i paraments. Aquestes actuacions varen servir per a proporcionar solidesa i protecció a les estructures, però també per atorgar continuïtat visual i constructiva.

Per a aquesta actuació, es va emprar pedra de recuperació procedent del propi jaciment, de dimensions mitjanes i de similars característiques, lligades amb un morter de calç hidràulica natural NHL 3,5 i àrids, en proporció 1:4, i amb aspecte similar al material lligant original. En totes les àrees reintegrades es varen seguir les proporcions, les filades i la disposició dels paraments dels murs originals. Prèviament, es va col·locar una malla de fibra de vidre i resina com a element separador entre l'obra original i les àrees reintegrades, la qual es va deixar visible evitant però que interferís visualment en el conjunt.

Finalment, per a facilitar la integració de la intervenció, es va optar per rejuntar parcialment les àrees reconstruïdes i també part de les originals, contribuint també en la consolidació dels paraments i evitar possibles desprendiments. Per aquesta actuació es va emprar el mateix morter de calç hidràulica, amb àrids de granulometria similar a l'original, i també pedres de petites dimensions i fragments de teula, col·locades a mode de cunya, imitant el sistema constructiu de l'obra original.

Consolidació de fonamentacions

En algunes estructures va caldre realitzar actuacions en les seves fonamentacions, ja sigui per a consolidar-les o per a reconstruir-les, ja que l'estat que presentaven suposaven un perill per a la conservació de les estructures que suportaven.

Aquestes actuacions es varen iniciar sanejant les àrees afectades, retirant la terra i restes diverses fins a trobar la roca mare. Aquesta terra es va extreure manualment i es va substituir, mitjançant la construcció d'encofrats, per un formigó de calç hidràulica NHL 3,5 de i pedres de petites i mitjanes dimensions, en proporció 1:3. Un cop endurit el formigó, es va repicar la seva superfície

per a donar-li una aparença més basta i finalment se li va aplicar una capa final d'una mescla en sec de terra i calç, per a proporcionar una aspecte de tall de terra més idoni i integrat dins el conjunt.

Consolidació de revestiments de calç

En una de les cases del sector de tramuntana, es va localitzar l'únic revestiment de morter de calç aparegut en el jaciment. A causa del seu estat de conservació precari va caldre realitzar una intervenció de consolidació per a la seva salvaguarda. Els treballs varen consistir en una neteja inicial de les restes de terra existents en el seva superfície i perímetre, per tot seguit poder procedir a la reintegració d'esquerdes, fissures, forats i cavitats diverses existents en la seva superfície visible, amb un morter de calç hidràulica natural NHL 3,5 i àrids de granulometria i color adequats, en proporció 1:4. Al detectar-se l'existència de bosses d'aire que separaven el revestiment respecte del seu suport, va caldre injectar morters fluids en base calç per afavorir la seva subjecció al suport del mur. I finalment, es va bisellar amb morter de calç totes les vores del revestiment, per a segellar-ne el seu contorn, afavorir la seva consolidació i assegurar la seva conservació futura.

CONSIDERACIONS FINALS

La intervenció de conservació-restauració portada a terme en els nous sectors excavats al poble de Santa Creu de Rodes tenia com a objectiu la consolidació i estabilització de les estructures que es presentaven en pitjor estat de conservació, posant en perill la seva perdurabilitat. Tots els treballs realitzats es varen centrar en resoldre les problemàtiques concretes que presentaven les estructures assenyalades, evitant realitzar actuacions generalitzades i innecessàries. En aquest sentit, els treballs plantejats es varen desenvolupar de manera satisfactòria, essent possible completar les actuacions de previstes i alhora millorar la lectura de les estructures intervingudes.